

ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม
และความคุ้มค่าที่มีอิทธิพลต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา*
RESPONSIBILITY, FAITH, CREDIBILITY, PARTICIPATION AND VALUE
THAT INFLUENCES FOR GOOD MANAGEMENT IN BUDDHISM

พระทวี เพชรสังข์แก้ว*, นพดล บุรณณัฐ และปัญญารัตน์ ปานทอง
Phra Tawee Petchsangkaew, Nopadol Burananuth and Panyarat Panthong
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suansunandha Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author E-mail: tawee.p2566@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา 2) อิทธิพลทางตรง ทางอ้อมของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า ที่มีต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา และ 3) แนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากประชากรที่อาศัยในพื้นที่เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ แขวงสามวาตะวันออก แขวงสามวาตะวันตก แขวงบางชัน แขวงทรายกองดิน และแขวงทรายกองดินใต้ จำนวน 360 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดโดยใช้เกณฑ์ 20 เท่าของตัวแปรสังเกตจำนวน 18 ตัวแปร ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นและวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง เชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัด จำนวน 8 รูป เจ้าหน้าทีวัด จำนวน 7 คน ได้แก่ ไวยาวัจกรวัด จำนวน 4 คน และมัคนายก จำนวน 3 คน การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling) โดยตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์กำหนดวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาด้วยการสังเกตและการสนทนากลุ่ม

* Received March 19, 2023; Revised February 8, 2024; Accepted March 8, 2024

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคุ้มค่า ความน่าเชื่อถือ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ส่วน ความศรัทธา อยู่ในระดับมากที่สุด ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.48$, $S.D.=0.44$)

2. อิทธิพลของความรับผิดชอบส่งผลทางตรงกับความศรัทธามากที่สุด เท่ากับ 0.46 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ เท่ากับ 0.33 การมีส่วนร่วม เท่ากับ 0.22 ความคุ้มค่า เท่ากับ 0.19 และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา เท่ากับ 0.15 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา เท่ากับ 0.33 ความคุ้มค่า เท่ากับ 0.24 การมีส่วนร่วม เท่ากับ 0.22 และความน่าเชื่อถือ เท่ากับ 0.09 ตามลำดับ

3. รูปแบบความสัมพันธ์ของการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความศรัทธา ความคุ้มค่า ความน่าเชื่อถือ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการบริหารจัดการของวัดอย่างครบวงจร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบ, ความศรัทธา, ความน่าเชื่อถือ, การมีส่วนร่วม, ความคุ้มค่า

ABSTRACT

This study aimed to study 1) the opinions' level of responsibility, faith, reliability, participation, worthiness, and good management in Buddhism, 2) the direct and indirect influences of responsibility, faith, reliability, participation, and worthiness on the good management in Buddhism, and 3) the guidelines of good management development of Buddhism. This research employed the mixed method between quantitative and qualitative research. The data for the quantitative method were collected by the questionnaires from 360 people living in Klong Sam Wa Area of Bangkok. These 360 people were from five districts: Eastern Sam Wa, Western Sam Wa, Bang Chun, Sai Kong Din, and Southern Sai Kong Din. The sample size was determined through a criterion with 20 times of 18 observed variables. The sample group was selected using a stratified sampling method and analyzed with a structural equation model. The data for qualitative method were collected using in-dept interview with key informants: in temple such as eight Buddhist ecclesiastical official monks as the abbots of the temple, seven related temple staff: four churchwardens and three liaisons. These key informants were chosen by the purposive sampling and were checked to pass

the target group qualification following specified criteria. The data were analyzed under the objectives of the content through observation and group discussion.

The research found that:

1. Worthiness, reliability, good management in Buddhism, participation, and responsibility were at a high level, while the faith was at the highest level. Overall, these aspects were at a high level ($\bar{X}=4.48$, S.D.=0.44)

2. The influence of responsibility had the most direct effect on faith, at 0.46, followed by reliability at 0.33, participation at 0.22, worthiness at 0.19, and good management in Buddhism at 0.15, respectively. The influence of responsibility had an indirect effect on good management in Buddhism at 0.33, followed by worthiness at 0.24, participation at 0.22, and reliability at 0.09, respectively.

3. The relationship model for developing good management in Buddhism consisted of faith, worthiness, reliability, good management in Buddhism, participation, and responsibility. It was a guideline for developing a comprehensive temple management method to achieve efficiency in sustainable management in the future.

Keywords: Responsibility, Faith, Reliability, Participation, Worthiness

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งในทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย ความเป็นมาของชนชาติไทยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่สมัยชนชาติไทย มีประวัติศาสตร์อันชัดเจนว่าชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือศาสนาพุทธ (ทักษิณาร์ ไกรราช และคณะ, 2561) ประชาชนชาวไทยมีความศรัทธา ยอมรับนับถือศาสนาพุทธว่าเป็นศาสนาประจำชาติติดต่อกันมาไม่เคยขาดช่วงเป็นเวลากว่า 700 ปี พระพุทธศาสนานับได้ว่าเป็นศาสนาที่มีความจำเป็นต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ชีวิตประจำวันของชาวไทยตั้งแต่เกิดจนตายล้วนเป็นพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา (พระครูธีรธรรมพิมล (ทิม ทองจันทา) และศรุดา สมพอง, 2562) เห็นได้จากความเป็นผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ความมีเมตตาปราณีที่มีความสามัคคีกัน ไม่ชอบความรุนแรง รักสันติ รักอิสเสรี มีความประนีประนอมกับเพื่อนร่วมชาติที่เป็นคนไทยด้วยกัน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาอะไร เมื่ออยู่ในผืนแผ่นดินไทยเป็นพวกเดียวกัน (ยัง กุณอก, 2559) และ

นอกจากนั้นพระพุทธศาสนา เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อ การดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน จึงมีลักษณะที่เป็นสภาพที่กว้างขวางและครอบคลุมสังคมไทย

วัด ถือเป็นองค์กรศาสนาที่มีบทบาทสำคัญทางสังคมของไทยนับแต่อดีต ความสัมพันธ์ของวัดกับคนมีตั้งแต่ช่วงแรกจนถึงช่วงสุดท้ายของชีวิต วัดจึงมีความผูกพันกับคนในชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจ และช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน พุทธศาสนิกชนช่วยทำนุบำรุงวัดด้วยการบริจาค ทั้งในรูปที่เป็นเงิน สิ่งของ และเวลาในการอาสาทำงานให้แก่วัด แน่แน่นอนว่ากิจกรรมเหล่านี้ เกี่ยวข้องกับการได้มาและใช้ไปของเงินวัด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิและหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 (ณัฐวุฒิ เงินท่วม, 2563) ถึงแม้วัดจะเป็นองค์กรทางศาสนา แต่วัดมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เป็นองค์กรไม่แสวงหากำไรที่มีใช้ระบบตลาด หรือตามระบบบัญชีประชาชาติ เรียกว่า สถาบันไม่แสวงหากำไรให้บริการครัวเรือน หมายถึง องค์กรที่ดำเนินงานโดยไม่หวังผลกำไร โดยผลิตสินค้าและบริการให้กับประชาชนหรือสังคมโดยไม่คิดราคาหรือแบบให้เปล่า หรือจำหน่ายในราคาที่ไม่คุ้มทุนหรือในราคาที่ไม่มียุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ ในที่นี้ครอบคลุมองค์กรประเภทมูลนิธิ สมาคม องค์กรทางศาสนา และพรรคการเมือง (ณดา จันทร์สม, 2558) การที่วัดเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร และมีกิจกรรมจัดหาทุนผ่านการบริจาค จึงมีความจำเป็นที่จะต้องยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และตรวจสอบได้ การเปิดเผยข้อมูลทางการเงินของวัดเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงแหล่งที่มาและใช้ไปของเงิน การจัดทำรายงานทางการเงินที่เป็นมาตรฐาน เปิดเผยให้สาธารณะได้รับรู้และตรวจสอบได้จึงเป็นสิ่งจำเป็น การบริหารการเงินที่ดีมีส่วนทำให้วัดมีความโปร่งใส สร้างความเชื่อมั่นในการเป็นศูนย์กลางจิตใจของคนในชุมชนและสังคม ย่อมนำไปสู่ความมั่นคงทางด้านการเงินให้แก่วัดในระยะยาว (อาทิตย์ แสงแฉก และคณะ, 2562) พระกับวัดเคยเป็นแกนกลางในการเป็นแบบอย่างที่ดี ชีวิตของชาวพุทธซึ่งมีประเพณีและพิธีกรรมอย่างสอดคล้องกับสังคมศีลธรรมอันเรียบง่าย โดยที่ในอดีตไทยมีความเชื่อที่ผูกติดอยู่กับไตรภูมิภวภูมิล้วนคือ ความเชื่อเรื่องภูมิหลัง ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิด เรื่องนรกสวรรค์ ซึ่งในปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยสังคมเมืองที่กลายเป็นไปในทางอุตสาหกรรมที่เดินตามกระแสความคิดอย่างตะวันตก ที่ให้การสอนพระศาสนาตามรูปแบบเกือบจะหมดความหมาย นอกจากนี้การทำบุญต่าง ๆ จะมีการทำบาปควบคู่กันไปแทบทั้งสิ้น อาทิ การทอดกฐินสามัคคีจะมีการดื่มสุรา การบวชนาคมีการจัดงานกันอย่างฟุ่มเฟือย โดยที่คณะสงฆ์ไม่มีคำเตือนในเรื่องนี้อย่างจริงจัง (พระครูวิจิตรธรรมาทร (เรียน ตีสวัสดิ์) และคณะ, 2562)

จากอดีตที่ผ่านมา ผู้คนมักจะเข้าวัดเพื่อทำบุญตามความเชื่อและความศรัทธาหรือเพื่อความสุขทางจิตใจเมื่อได้เสียสละให้วัด แต่ปัจจุบันคนเข้าวัดน้อยลงโดยเฉพาะกับเด็กวัยรุ่นสมัยใหม่ อีกทั้งคนส่วนใหญ่มักทำบุญด้วยวิธีการที่ต้องอาศัยปัจจัยด้านวัตถุและเงินทองเป็นส่วนประกอบหลัก ดังนั้น การที่จะทำให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัดจึงไม่ใช่เรื่องง่าย วัดจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับสังคม มีความทันสมัย ที่สำคัญคือ พระภิกษุสงฆ์ต้องเป็นผู้ที่มี

ทัศนคติที่ดี ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนได้ ทั้งนี้ ยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่อยากเข้าวัดเพราะเกรงว่าเข้าวัดแล้วจะต้องเสียเงิน ประกอบกับการมีภาพข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัดและพระสงฆ์เป็นไปในทางที่ไม่เหมาะสม ทำให้พุทธศาสนิกชนหลายฝ่ายมองว่าพระพุทธรูปกำลังจะเสื่อมถอยลง ประชาชนบางกลุ่มมีความศรัทธาลดน้อยถอยลงหรือขาดประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้ อาจเกิดขึ้นเพราะการที่คนเข้าไปศึกษาพุทธศาสนาน้อยลง ยึดในพิธีกรรมมากขึ้น ทำให้ไม่เห็นคุณค่าของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้คนห่างเหินการเข้าวัด ไม่เข้าถึงศาสนา นอกจากนั้นการเข้ามาของนานาชาติอารยธรรมต่างประเทศที่ผ่านเข้ามาทางสื่อที่หลากหลาย ส่งผลให้วิถีชีวิตเยาวชนรุ่นใหม่แสดงออกในทางรุนแรงมากยิ่งขึ้น สนใจศาสนาน้อยลง สนใจในเรื่องเพศมากขึ้น เยาวชนซึ่งถูกมองว่าเป็นอนาคตของชาติ หากห่างศาสนาตั้งแต่วัยเด็ก ในอนาคตพุทธศาสนาอาจจะออกจากใจของคนไทยไป ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลงตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์ และนอกจากการบริหารที่ดีแล้ว ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบริหารจัดการคน เนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้ปัจจัยขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นศาสนาสมบัติของวัด ปัจจัย (เงิน) วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี เพื่อให้วัดดำเนินไปได้ตามหลักการบริหารจัดการที่ดี (administration) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อสร้างความศรัทธา และการมีส่วนร่วมโดยใช้หลักธรรมาภิบาล (good government) เข้ามาบริหารจัดการร่วม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเพื่อลดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ ลดการเสื่อมศรัทธา อันเนื่องมาจากความผิดพลาดในการบริหารจัดการทุกรูปแบบ

ดังที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า บริบทของสังคมไทยในอดีต ปัจจุบันและอนาคต วัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถาบันศาสนา พุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมไทยไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยมีบทบาทในฐานะเป็นผู้กำหนดสรรค์สร้างความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้กับสังคมไทยที่ต่อเนื่องยาวนาน (กาญจนาณัฐประธาตุ, 2560) และการที่จะทำให่วัดกลายมาเป็นศูนย์กลางชุมชนเช่นในอดีต จำเป็นต้องมีการบริหารจัดการและพัฒนาวัดในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งในการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุ สามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นจะเป็นผู้มีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานของวัดเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในทุก ๆ ด้าน เป็นที่มาซึ่งศรัทธาของประชาชน วัดจึงควรมีการบริหารจัดการที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการ ส่งผลให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ปิ่นนคร เจริญชัยพลฤกษ์ และคณะ, 2564)

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยร้อยละ 92.52 นับถือศาสนาพุทธ (กรมการศาสนา, 2564) หลักของพระพุทธศาสนา จึงเป็นแก่นของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดวิชาการ ศิลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ไปสู่ชุมชน “วัด” จึงเป็นสถานที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ใช้ประกอบงานพิธีกรรมต่าง ๆ ตาม วัฒนธรรม ประเพณี มีทั้งการบวช การทำบุญในวาระต่าง ๆ ตลอดจนพิธีกรรมเกี่ยวกับความ ตาย หรือการละเล่นงานสมโภชก็จัดขึ้นที่วัดด้วยเช่นกัน แต่ในปัจจุบัน จากกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมในปัจจุบัน เป็นเหตุให้การเปลี่ยนแปลงของ ชุมชนเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะกับสังคม ของคนในชนบทของไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของชุมชน เป็นสังคมแบบพึ่งพาตนเอง เป็นสังคมแบบบริโภคนิยม ซึ่งก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้าน ศิลธรรม และจริยธรรมแก่ผู้คนในชุมชน ผู้คนเริ่มห่างเหินจากวัดกันมากขึ้น สำหรับในสังคม เมือง เห็นได้ว่าประชาชนเข้าวัดน้อยลง ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากสังคมที่บีบรัดด้วยเวลาอันจำกัด ด้วยอาชีพการงาน ทำให้ผู้คนต้องใช้ชีวิตแบบเร่งรีบ ไม่มีเวลาไปเข้าวัดทำบุญ อีกส่วนหนึ่ง อาจจะมาจากเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาที่ลดน้อยถอยลง อันเนื่องมาจากการกระทำของ คนบางกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และจากพระสงฆ์บางรูปที่มีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ไม่น่า นับถือ อย่างเช่นที่พบเห็นเป็นข่าวจากสื่อต่าง ๆ บ่อยครั้ง ทำให้คนบางกลุ่มขาดความศรัทธาไม่ ยากเข้าวัด

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการบริหารจัดการที่ดีเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นในหน่วยงานภาครัฐ หรือในภาคเอกชน โดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนาต่าง ต้องการที่จะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญใน การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความ คุ่มค่า เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและเสนอแนะวิธีการบริหารจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ในพระพุทธศาสนาให้เป็นที่ยอมรับของภาคประชาชนและภาคสังคมสืบไปอย่างยั่งยืนและ สอดคล้องกับหลักการจัดการที่ดีสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความ น่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า ที่มีต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการวิจัย ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างเชิงปริมาณ โดยสรุปผลและเขียนรายงานเชิงพรรณนาในลักษณะของการใช้ตารางและแผนภาพประกอบ และเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา

วิจัยเชิงปริมาณ

จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นประชากรที่อาศัยบริเวณใกล้เคียงวัดในพื้นที่เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ แขวงสามวาตะวันออก แขวงสามวาตะวันตก แขวงบางชัน แขวงทรายกองดิน และแขวงทรายกองดินใต้ ประกอบด้วย ชุมชนวัดสุขใจ (วัดสุขใจ) ชุมชนพร้อมพัฒนา (วัดศรีสุข) ชุมชนคลองลำกระดาน (วัดลำกระดาน) ชุมชนน้ำใส ดอกไม้สวย (วัดสุทธิสะอาด) ชุมชนไทยเอราวัณ (วัดสัมมาชัญญาวาส) ชุมชนนันทา (วัดคูบอน) ชุมชนบัวแก้วพัฒนา (วัดบัวแก้วศรัทธาธรรม) และชุมชนบึงไผ่ (วัดจินตติวิหาร) มีจำนวนประชากรทั้งหมด 2,853 คน (สำนักงานเขตคลองสามวา ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม, 2563) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 360 คน ใช้การคำนวณการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน (proportion sampling) และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง และการวิเคราะห์ ใช้สถิติประเภทพหุตัวแปร สมการโครงสร้าง structural equation modeling (SEM) ซึ่งมีข้อเสนอว่าควรกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประมาณ 20 เท่าของตัวแปรในโมเดล โดยกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษากำหนดตัวแปรไว้ 18 ตัวแปร เก็บข้อมูลจากประชากรตัวอย่างจำนวน 360 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity) มีค่า IOC ระหว่าง 0.60-0.96 ความเชื่อถือได้ของมาตรวัด พบว่า สัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้ (Cronbach's alpha) ของมาตรวัดตัวแปรประจักษ์ที่ใช้ในการวิจัย มีค่าระหว่าง 0.946 ถึง 0.951 และทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.976 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% แสดงว่ามีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมินอยู่ในระดับดีมาก (Portney, L.G. & Watkins, M.P., 2015)

สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling, SEM) ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) โดยแปรผลตามเกณฑ์ของ Gliem, J. & Gliem, R. นิยามและการวัดค่าตัวแปร ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ (RESP) หมายถึง การปฏิบัติงานได้ตามมอบหมาย การปฏิบัติได้ตามศาสนพิธี และการตรวจสอบได้ ความศรัทธา (FAIT) หมายถึง พฤติกรรมเจ้าอาวาส ความประพฤติพระภิกษุ ความเชื่อในวัดอุ้มงคล ความน่าเชื่อถือ (CRED) หมายถึง การยอมรับ ความมีสัจจะ การดูแลทรัพย์สินวัด การมีส่วนร่วม (PART) หมายถึง การร่วมคิด การร่วมมือ การร่วมระดมทุน ความคุ้มค่า (VALU) หมายถึง บุคลากร การมีทัศนคติที่ดี การมีจริยธรรม การจัดการที่ดีใน

พระพุทธศาสนา (GOOD) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์ ความทันสมัย การมีกลยุทธ์ (Gliem, J. & Gliem, R., 2003)

วิจัยเชิงคุณภาพ

ด้านเนื้อหา โดยกำหนดข้อคำถามการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด หน่วยวิเคราะห์ คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับ ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน ได้แก่ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัด จำนวน 8 รูป เจ้าหน้าทีวัดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด จำนวน 7 คน ได้แก่ ไวยาวัจกรวัด จำนวน 4 คน และมัคทายก จำนวน 3 คน ในพื้นที่เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร จำนวน 5 แขวง ได้แก่ สามวาตะวันออก สามวาตะวันตก บางชัน ทราয়กองดิน และแขวงทราয়กองดินใต้ โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) (ณรงค์ กุลนิเทศ และสุตาวรรณ สมใจ, 2558)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) 6 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ความรับผิดชอบ 2) ความศรัทธา 3) ความน่าเชื่อถือ 4) การมีส่วนร่วม 5) ความคุ้มค่า และ 6) การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างหรือแบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญ (keywords) มาใช้ประกอบในการขึ้นคำสัมภาษณ์ คือ มีการร่างคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญ พร้อมกับลักษณะของข้อคำถามที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญสามารถตอบคำถามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก อันทำให้ผู้วิจัยทราบมุมมองกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย เป็นข้อมูลเชิงลึก และมุมมองใหม่ที่ไม่สามารถได้จากแบบสอบถามในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยสามารถนำมาใช้สนับสนุนและประกอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยให้ชัดเจนขึ้น

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. ระดับความคิดเห็นของ ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยความศรัทธา อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ความคุ้มค่า ความน่าเชื่อถือ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ตารางที่ 1 แสดงระดับของตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรแฝง	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านความรับผิดชอบ	4.42	0.45	มาก
ด้านความศรัทธา	4.52	0.39	มากที่สุด
ด้านความน่าเชื่อถือ	4.49	0.45	มาก
ด้านการมีส่วนร่วม	4.45	0.45	มาก
ด้านความคุ้มค่า	4.50	0.44	มาก
ด้านการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา	4.48	0.47	มาก
รวม	4.48	0.44	มาก

จากตารางพบว่า ระดับความคิดเห็นของตัวแปรที่ศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (4.48) โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ ด้านความศรัทธา (4.52) และอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความคุ้มค่า (4.50) ด้านความน่าเชื่อถือ (4.49) ด้านการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (4.48) ด้านการมีส่วนร่วม (4.45) และด้านความรับผิดชอบ (4.42)

ผลการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างมีความเหมาะสมกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่า 1) ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 1.20 2) ดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ (comparative fit index: CFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 3) ดัชนีวัดความกลมกลืน (Goodness of Fit Index: GFI) มีค่าเท่ากับ 0.97 4) ดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้ไขแล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.95 5) รากที่สองของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.024 6) รากที่สองของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (Root Mean Square Residual: RMR) มีค่าเท่ากับ 0.014 7) Largest standardized residual มีต้องไม่เกิน 2 8) Q-plot มีความชันมากกว่าเส้นในแนวทแยง และ 9) ดัชนีวัดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Critical N: CN) มีค่าเท่ากับ 422.18 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนเชิงสัมพัทธ์ ทั้งนี้ผลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ยืนยันไปในทิศทางเดียวกันกับเชิงปริมาณ คือ ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วมและความคุ้มค่า มีความสำคัญต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา

2. อิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า ที่มีต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา อิทธิพลทางตรง และทางอ้อมระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ผลจากการวิเคราะห์

แบบจำลอง แสดงถึงอิทธิพลของตัวแปรแฝง ซึ่งส่งผลทางตรง และทางอ้อมต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมของแบบจำลองทางเลือก

ตัวแปรตาม	ความสัมพันธ์	ตัวแปรอิสระ					
		RESP	FAIT	CRED	PART	VALU	GOOD
FAIT	DE	0.46**	-	-	-	-	-
	IE	-	-	-	-	-	-
	TE	0.46**	-	-	-	-	-
CRED	DE	0.33**	0.19**	-	-	-	-
	IE	0.09**	-	-	-	-	-
	TE	0.42**	0.19**	-	-	-	-
PART	DE	0.22**	0.28**	0.23**	-	-	-
	IE	0.22**	0.04**	-	-	-	-
	TE	0.44**	0.32**	0.23**	-	-	-
VALU	DE	0.19**	0.18**	0.24**	0.12*	-	-
	IE	0.24**	0.08*	0.03*	-	-	-
	TE	0.43**	0.26**	0.27**	0.12*	-	-
GOOD	DE	0.15**	0.18**	0.18**	0.27**	0.11*	-
	IE	0.33**	0.15**	0.19**	0.01	-	-
	TE	0.38**	0.33**	0.28**	0.28**	0.11*	-

Chi-Square= 87.67, df=73, p-value = 0.116, GFI=0.97, AGFI=0.95, RMR=0.014, RMSEA=0.024
CFI=1.00, CN= 422.18

R² for Exogenous Variable

ABOT	MONK	AMUL	ACEP	TRUT	PROM
0.77	0.61	0.72	0.70	0.57	0.98

R² for Exogenous Variable

TINK	COOP	DONA	PERS	ATTI	MORA
0.68	0.68	0.28	0.94	0.81	0.40

R² for Exogenous Variable

VISI	MODE	STRA
0.90	0.82	0.57

R² for Endogenous Variable

WORK	RELI	ACCT
0.73	0.65	0.54

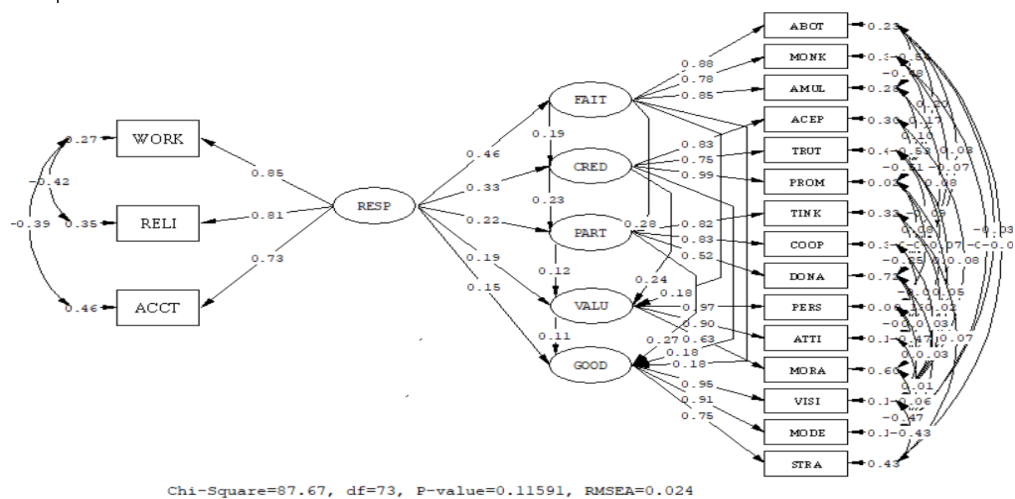
R2 for Structural Equations						
	FAIT	CRED	PART	VALU	GOOD	
	0.21	0.21	0.32	0.30	0.35	
เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง						
	FAIT	CRED	PART	VALU	GOOD	RESP
FAIT	1.00					
CRED	0.34	1.00				
PART	0.46	0.42	1.00			
VALU	0.40	0.43	0.39	1.00		
GOOD	0.43	0.43	0.49	0.39	1.00	
RESP	0.46	0.42	0.45	0.43	0.37	1.00

หมายเหตุ : * t น้อยกว่า 0.05 , ** t น้อยกว่า 0.01

จากตารางพบว่า ค่าอิทธิพลรวมที่มีอิทธิพลต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ดังนี้ ความรับผิดชอบ (RESP) ส่งผลทางตรงกับความศรัทธา (FAIT) มากที่สุดเท่ากับ 0.46 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.33 การมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.22 ความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.19 และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.15 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.33 ความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.24 การมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.22 และความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.09 ตามลำดับ ความศรัทธา (FAIT) ส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วม (PART) มากที่สุดเท่ากับ 0.28 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.19 ความคุ้มค่า (VALU) และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.18 เท่ากัน ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.15 ความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.08 และการมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.04 ตามลำดับ ความน่าเชื่อถือ (CRED) ส่งผลทางตรงกับความคุ้มค่า (VALU) มากที่สุดเท่ากับ 0.24 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.23 และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.18 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.19 และความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.03 ตามลำดับ การมีส่วนร่วม (PART) ส่งผลทางตรงกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) มากที่สุดเท่ากับ 0.27 รองลงมา คือ ส่งผลทางตรงกับความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.12 แต่ไม่ส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.01 และพบว่าความคุ้มค่า (VALU) มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.11 ความรับผิดชอบ (RESP) ส่งผลทางตรงกับความศรัทธา (FAIT) มากที่สุดเท่ากับ 0.46 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.33 การมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.22 ความคุ้มค่า (VALU)

เท่ากับ 0.19 และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.15 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.33 ความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.24 การมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.22 และความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.09 ตามลำดับ ความศรัทธา (FAIT) ส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วม (PART) มากที่สุดเท่ากับ 0.28 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ (CRED) เท่ากับ 0.19 ความคุ้มค่า (VALU) และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.18 เท่ากัน ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.15 ความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.08 และการมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.04 ตามลำดับ ความน่าเชื่อถือ (CRED) ส่งผลทางตรงกับความคุ้มค่า (VALU) มากที่สุดเท่ากับ 0.24 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วม (PART) เท่ากับ 0.23 และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.18 ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.19 และความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.03 ตามลำดับ การมีส่วนร่วม (PART) ส่งผลทางตรงกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) มากที่สุดเท่ากับ 0.27 รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับความคุ้มค่า (VALU) เท่ากับ 0.12 แต่ไม่ส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.01 และพบว่าความคุ้มค่า (VALU) มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) เท่ากับ 0.11 ดังภาพ

ภาพที่ 1 แบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์แบบทางเลือกใช้อธิบายความสัมพันธ์ของสมการมาตรฐาน (standardized solution) (หลังปรับโมเดล)

จากค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายในและตัวแปรแฝงภายนอก มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับปานกลาง มีค่าสถิติ r จะเท่ากับ 0.40-0.49 โดยมีคู่ที่มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) กับการมีส่วนร่วม (PART) มีค่า

เท่ากับ 0.49 รองลงมาคือ ความศรัทธา (FAIT) กับการมีส่วนร่วม (PART) และความรับผิดชอบ (RESP) กับการศรัทธา (FAIT) มีค่าเท่ากับ 0.46 เท่ากัน การมีส่วนร่วม (PART) กับการรับผิดชอบ (RESP) ค่าเท่ากับ 0.45 ความน่าเชื่อถือ (CRED) กับการความคุ้มค่า (VALU) และความน่าเชื่อถือ (CRED) กับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) และความคุ้มค่า (VALU) กับการความรับผิดชอบ (RESP) และความศรัทธา (FAIT) กับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) ค่าเท่ากับ 0.43 เท่ากัน ความน่าเชื่อถือ (CRED) กับการมีส่วนร่วม (PART) และความน่าเชื่อถือ (CRED) กับการความรับผิดชอบ (RESP) มีค่าเท่ากับ 0.42 เท่ากัน ความคุ้มค่า (VALU) กับการศรัทธา (FAIT) มีค่าเท่ากับ 0.40 และความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับต่ำ (มีค่าสถิติ r จะเท่ากับ 0.34-0.39) โดยมีคู่ที่มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ได้แก่ ความคุ้มค่า (VALU) กับการมีส่วนร่วม (PART) และความคุ้มค่า (VALU) กับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) มีค่าเท่ากับ 0.39 เท่ากัน ความรับผิดชอบ (RESP) กับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา (GOOD) มีค่าเท่ากับ 0.37 และความศรัทธา (FAIT) กับการความน่าเชื่อถือ (CRED) มีค่าเท่ากับ 0.34 ตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า โมเดลสมการโครงสร้างของความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา มีค่า R^2 เท่ากับ 0.21, 0.21, 0.32, 0.30 และ 0.35 ตามลำดับ แสดงว่าแบบจำลองโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นแบบจำลองตามสมมติฐานสามารถอธิบายความแปรปรวนของความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ได้ร้อยละ 21, 21, 32, 30 และ 35 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ภาพโดยรวม พบว่า ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์มากขึ้น เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่แสดงถึงความสอดคล้องของแบบจำลองและข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีมาตรฐานอยู่ในระดับดีมาก

3. แนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา

3.1 ความรับผิดชอบต่อผลการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความรับผิดชอบต่อผลการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นส่งผลให้การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย และความศรัทธาต่อผลการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความศรัทธาเพิ่มขึ้นส่งผลให้การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย ส่วนความน่าเชื่อถือต่อผลการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น ส่งผลให้การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย สำหรับการมีส่วนร่วมส่งผลทางตรงต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นส่งผลให้การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย และความคุ้มค่าต่อผลการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความคุ้มค่าเพิ่มขึ้น ส่งผลให้การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นด้วย

3.2 ความรับผิดชอบส่งผลต่อความคุ้มค่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความคุ้มค่ามากขึ้นด้วย และความศรัทธาส่งผลต่อความคุ้มค่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความศรัทธาเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความคุ้มค่ามากขึ้นด้วย ส่วนความน่าเชื่อถือ ส่งผลต่อความคุ้มค่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความคุ้มค่ามากขึ้นด้วย ส่วนการมีส่วนร่วมส่งผลทางตรงต่อความคุ้มค่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความคุ้มค่ามากขึ้นด้วย

3.3 ความรับผิดชอบส่งผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การมีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย และความศรัทธาส่งผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อความศรัทธาเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การมีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย ส่วนความน่าเชื่อถือส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้การมีส่วนร่วมมากขึ้นด้วย

3.4 ความรับผิดชอบส่งผลต่อความน่าเชื่อถืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าเมื่อความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย และความศรัทธาส่งผลต่อความน่าเชื่อถืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อความศรัทธาเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความน่าเชื่อถือมากขึ้นด้วย

3.5 ความรับผิดชอบส่งผลต่อความศรัทธาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า เมื่อความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้ความศรัทธามากขึ้นด้วย

อภิปรายผล

ผู้ศึกษาขอเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน ได้แก่ ด้านความศรัทธา และอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความคุ้มค่า ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา และด้านการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) ด้านความรับผิดชอบ ประกอบด้วย การตรวจสอบได้ การปฏิบัติงานได้ตามมอบหมาย และการปฏิบัติได้ตามศาสนพิธี พบว่าทั้ง 3 ข้อ อยู่ในระดับมาก 2) ด้านความศรัทธา ประกอบด้วย พฤติกรรมเจ้าอาวาส ความประพฤติพระภิกษุ และความเชื่อในวัตถุมงคล พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 ข้อ ได้แก่ ความประพฤติพระภิกษุและพฤติกรรมเจ้าอาวาส และอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ ได้แก่ ความเชื่อในวัตถุมงคล 3) ด้านความน่าเชื่อถือ ประกอบด้วย การยอมรับ ความมีสัจจะ และการดูแลทรัพย์สินวัด พบว่าทั้ง 3 ข้ออยู่ในระดับมาก 4) ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การร่วมคิด การร่วมมือ และการร่วมระดมทุน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ

ได้แก่ การร่วมระดมทุน อยู่ในระดับมาก 2 ข้อ ได้แก่ การร่วมมือ และการร่วมคิด 5) ด้านความคุ้มค่า ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การมีทัศนคติที่ดี และการมีจริยธรรม พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ได้แก่ การมีจริยธรรม และอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ ได้แก่ การมีทัศนคติที่ดี และการพัฒนาบุคลากร และ 6) ด้านการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์ ความทันสมัยและการมีกลยุทธ์ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ได้แก่ การมีกลยุทธ์ และอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ ได้แก่ ความทันสมัยและการมีวิสัยทัศน์

2. อิทธิพลของความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า ที่มีต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา พบว่า

2.1 ความรับผิดชอบ ส่งผลทางตรงกับความศรัทธามากที่สุด รองลงมาคือส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม และความน่าเชื่อถือ ตามลำดับ อธิบายได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์และผู้เกี่ยวข้องมีปัจจัยการปฏิบัติงานได้ตามมอบหมาย การปฏิบัติได้ตามศาสนพิธี และการตรวจสอบได้ มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ ฤๅษณา พันธุ์วานิช ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ สภาพที่รู้จักภาระหน้าที่และทำงาน หรือดำเนินการตามภาระหน้าที่ให้บังเกิดผลลัพธ์มากที่สุด และเงื่อนไขที่ต้องมี คือ คือ รู้หน้าที่ มีความสำนึกในหน้าที่ (ฤๅษณา พันธุ์วานิช, 2561) และกรณีศึกษา ขาวขุน ที่กล่าวว่า บุคคลที่มีหน้าที่รับผิดชอบจะต้องเป็นคนที่มีวินัย คือ การปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์และวิธีการที่ได้กำหนดไว้สำหรับภารกิจในบทบาทหน้าที่นั้น ๆ ถ้ามีการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างไปจากวิธีการและระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้ว โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการดำเนินการย่อมมีน้อย และไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ให้เป็นไปตามคาดหวังไว้ในบทบาทหน้าที่นั้น ๆ (กรณีศึกษา ขาวขุน, 2560)

2.2 ความศรัทธาส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วมมากที่สุด รองลงมาคือส่งผลทางตรงกับความน่าเชื่อถือ ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ความคุ้มค่า และการมีส่วนร่วม ตามลำดับ อธิบายได้ว่า ความศรัทธามีปัจจัยพฤติกรรมเจ้าอาวาส ความประพฤติพระภิกษุ และความเชื่อในวัตถุมงคล มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อความน่าเชื่อถือ ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระครูอดุลสามัคยาธร (แสงจันทร์ เจริญคง) และคณะ ที่กล่าวว่า พระสงฆ์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และเป็นผู้นำทางกิจกรรมของคนในสังคมแล้ว ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ทั้งช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น เป็นบุคคลสำคัญซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้นำในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นไปตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6

ด้าน โดยเฉพาะด้านการปกครอง เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย บริหารบุคลากรในวัดให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสามัคคี ทั้งสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เพื่อนำวัดไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จตามเป้าประสงค์ (พระครูอดุลสัจจะคณาทร (แสงจันทร์ เจริญคง) และคณะ, 2563) ทั้งนี้ องค์การที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับระบบที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน และระบบการใช้อิทธิพลที่มีประสิทธิผล

2.3 ความน่าเชื่อถือส่งผลทางตรงกับความคุ้มค่ามากที่สุด รองลงมาคือส่งผลทางตรงกับการมีส่วนร่วมและการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ตามลำดับ และส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนาและความคุ้มค่า ตามลำดับ อธิบายได้ว่า ความน่าเชื่อถือเป็นบุคลิกภาพและความสามารถของบุคคล มีปัจจัยการยอมรับ ความมีสัจจะ และการดูแลทรัพย์สินวัด มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อ ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Huntsman ที่กล่าวว่า ความน่าเชื่อถือ (credibility) เกิดจากบุคลิก (character) และความสามารถ (competence) ซึ่งแบ่งได้เป็นแก่นสำคัญได้ 4 อย่าง คือ 1) ความซื่อตรง (integrity) หมายถึงความซื่อสัตย์ ความชัดเจน การรักษาคำพูด การกระทำที่เปิดเผย ความกล้าหาญ 2) เจตจำนง (intent) เป็นจุดเริ่มต้นของจุดมุ่งหมาย (motive) วาระ (agenda) และผลของการกระทำต่าง ๆ คนเรามักให้ความเชื่อถือกับผู้ที่มีเจตจำนงตรงไปตรงมา (Huntsman, J., 2018)

2.4 การมีส่วนร่วมส่งผลทางตรงกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนามากที่สุด รองลงมาคือ ส่งผลทางตรงกับ ความคุ้มค่า แต่ไม่ส่งผลทางอ้อมกับการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา อธิบายได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่จะให้ผู้ร่วมงานได้เข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอน มีปัจจัยการร่วมคิด การร่วมมือ และการร่วมระดมทุน มีอิทธิพลทางตรงต่อความคุ้มค่า และการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวคิดของ Gray ว่าความร่วมมือเป็นกระบวนการที่ภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งมีมุมมองต่อปัญหาที่ต่างกัน สามารถแสวงหาทางออกร่วมกัน การรวมกันเป็นพันธมิตรโดยการร่วมมือกันเป็นมากกว่าการแลกเปลี่ยนทรัพยากร เนื่องจากเป็นการรวมมุมมอง ทรัพยากร ทักษะ ความร่วมมือก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การคิดร่วมกันเพื่อวิเคราะห์และเพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหา ความคิดจะกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยผ่านความร่วมมือ (Gray, B. , 1989) นอกจากนั้น ความร่วมมือยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการทำงาน ความร่วมมือกันจะแข็งแกร่งขึ้นหากหุ้นส่วนมีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความคล้ายคลึงกันในการคิดและประเภทของบริการ

2.5 ความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์โดยตรงกับ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา อธิบายได้ว่า ความคุ้มค่ามีปัจจัยการพัฒนา การมีทัศนคติที่ดี และการมีจริยธรรม มีอิทธิพลทางตรงกับ การจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ พิพัฒน์ นนทนาธรณ์ ที่กล่าวว่า หลักการจัดการเชิงพุทธศาสน์นั้น เป็นเสมือนจริยธรรมธุรกิจที่ครอบคลุมทั้งภายใน

และภายนอกองค์กร จริยธรรมภายในองค์กร ได้แก่ จริยธรรมของผู้บริหาร พนักงาน ลูกจ้าง หรือประเด็นทางจริยธรรมในที่ทำงาน เช่น การเลือกปฏิบัติ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน ผลประโยชน์ทับซ้อน และการทุจริตในองค์กร เป็นต้น ส่วนจริยธรรมธุรกิจภายนอกองค์กร เช่น การให้สินบน จริยธรรมต่อผู้บริโภค ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ประเด็นจริยธรรมธุรกิจต่าง ๆ เหล่านี้ในระดับประชาคมโลกได้ให้ความสนใจและได้ร่วมกันกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ ขึ้นมาในการดำเนินธุรกิจ บ้างก็เรียกว่าเป็นมาตรฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นทางจริยธรรมทั้งสิ้น (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2554)

3. แนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) ความศรัทธา 2) ความคุ้มค่า 3) ความน่าเชื่อถือ 4) การมีส่วนร่วม 5) การจัดการที่ดีในพุทธศาสนา และ 6) ความรับผิดชอบต่อ พบว่า 1) ด้านความศรัทธา เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์การต้องสอดส่องดูแลพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ที่อยู่ในปกครองของตนให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควบคุมพฤติกรรมให้สอดคล้องกับกฎ กติกา ระเบียบของวัดและนโยบายทางพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ รวมถึงมีการประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายทั่วไปอย่างเคร่งครัด ในส่วนพระภิกษุต้องไม่ประพฤติดิวินัยสงฆ์ ต้องทำงานเผยแผ่เชิงรุกเข้าหาพุทธศาสนิกชน ประพฤติตนให้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสจากพุทธศาสนิกชนได้ให้ความเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเหมาะสม 2) สำหรับด้านความคุ้มค่า พระสงฆ์การระดับเจ้าอาวาสต้องใช้หลักในการจัดการทรัพยากรทั้งบุคลากรวัด เงิน เครื่องมือและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนทัศนคติทั้งของตนเองและบุคลากร ให้เกิดความเข้าใจเป็นไปในทิศทางเดียวกันและบทบาทที่พึงกระทำของตนเองอย่างเหมาะสม โดยมีการนำเอาหลักธรรมมาปฏิบัติใช้ควบคู่กับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อช่วยในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ 3) สำหรับด้านความน่าเชื่อถือ เหล่าภิกษุสงฆ์จะต้องประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ทั้งกาย วาจาและใจอย่างถูกต้องเหมาะสม ตรงไปตรงมาทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง จนได้รับการยอมรับเป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจให้ปกครอง ดูแลทรัพย์สินวัดให้เกิดประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาอย่างสูงสุด 4) ส่วนด้านการมีส่วนร่วม วัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา เช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีการส่งเสริมให้เกิดการร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมลงทุน ร่วมปฏิบัติ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่น และความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นอีกประการหนึ่ง 5) การจัดการที่ดีในพุทธศาสนา องค์กรสงฆ์จะต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะของผู้ปกครองสงฆ์หรือเจ้าอาวาส ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการนำองค์กร และส่งเสริมบุคลากรทางพุทธศาสนาให้เป็นผู้ที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำเนิน

กิจกรรมทางการบริหารจัดการวัดให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งมีการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อสนับสนุนกระบวนการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ ได้อย่างสัมพันธ์กันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่างสูงสุด และ 6) ความรับผิดชอบ องค์กรทางศาสนาโดยเฉพาะวัดจะต้องมีการบริหารจัดการกับหน้าที่ของตนและงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ รอบคอบ ขยันหมั่นเพียร อุตุน มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติงานให้สำเร็จ ตรงต่อเวลา กระตือรือร้นในการแก้ปัญหาและยอมรับผลอันเกิดจากการตัดสินใจกระทำของตน และมีความพยายามทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้มองเห็นอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมและต้องตระหนักในความสำคัญของหลักธรรมมาภิบาล รวมทั้งคณะกรรมการและผู้บริหารองค์กรจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ะมัดระวัง รอบคอบ โปร่งใส และตรวจสอบได้

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม ความคุ้มค่า และการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ค้นพบว่า แนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วย 1) ความรับผิดชอบ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา 2) ความศรัทธาเกิดจากการพฤติกรรมที่ดีงามของเจ้าอาวาสและพระภิกษุสงฆ์อย่างต่อเนื่อง 3) การประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาของเหล่าภิกษุสงฆ์อย่างเคร่งครัด ทั้งกาย วาจาและใจ เป็นปัจจัยสำคัญของความน่าเชื่อถือ 4) การร่วมคิด การร่วมมือ และการร่วมระดมทุน เป็นกระบวนการในการมีส่วนร่วม 5) การพัฒนาบุคลากร การมีทัศนคติที่ดี และการมีจริยธรรม เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญกับความคุ้มค่า 6) การนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการวัดได้อย่างสัมพันธ์กัน ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา

สรุป

ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า ปัจจัยดังกล่าวเหล่านี้สามารถส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้พระสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการในทางพระพุทธศาสนาทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญกับการวิจัยและพัฒนา เพื่อนำผลที่ได้ไปสู่ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่า เพื่อพัฒนาการจัดการที่ดีของพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา และสุดท้ายคือรูปแบบที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต นั่นคือ

ด้านแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วม และความคุ้มค่าที่มีผลต่อการจัดการที่ดีในพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐควรส่งเสริมความรู้ในด้านการบริหารจัดการการคณะสงฆ์ให้พระสงฆ์ทุกระดับ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวัดและดูแลปกครองพระภิกษุสามเณรให้มีความประพฤติถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นแบบอย่างแก่พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป

2. ผู้นำสงฆ์หรือผู้ปกครองสงฆ์ควรมีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถรอบด้านอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้มาบริหารพัฒนาวัดได้อย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เพื่อเป็นการจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเพิ่มขึ้น

3. ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับการวิจัยปัจจัยความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทราบถึงทิศทางและแนวโน้มความต้องการของพุทธศาสนิกชนและภิกษุสงฆ์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการขององค์กรอื่น เพื่อจะได้ทราบถึงความแตกต่าง และนำมาเปรียบเทียบ แก้ไข เพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรมีการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

2. ควรศึกษาถึงปัจจัยด้านอื่น ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กร หรือตัวแปรอื่นที่มีความเหมาะสมหรือมีอิทธิพลตามบริบทขององค์กร ซึ่งอาจส่งผลต่อความสำเร็จในการยกระดับองค์กรให้เป็นเลิศทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2564). สัดส่วนผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่น ๆ. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2565 จาก <https://e-ervice.dra.go.th/religion/buddhism?type=10>.
- กรรณิกา ขาวขุ่น. (2560). ความรับผิดชอบ. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2565 จาก https://saoc.raft.mi.th/images/OneDsOne_ARTICLE/02Responsibility.pdf.
- กฤษณา พันธุ์วานิช. (2561). คุณธรรม ความรับผิดชอบ ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- กาญจนา ณัฐ ประชาตุ. (2560). พุทธศาสนากับสังคมไทย: การยืนหยัดและท้าทายในรอบทศวรรษ (พ.ศ. 2548-2558). วารสารศิลปการจัดการ, 1(2), 103-118.

- ณดา จันทรสม. (2558). การเงินวัด ต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2565 จาก <https://forbesthailand.com/commentaries>.
- ณรงค์ กุลนิเทศ และสุดาวรรณ สมใจ. (2558). ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูง และการออกแบบวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์พริ้นท์ สามเสน.
- ณัฐวุฒิ เงินท้วม. (2563). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(2), 72-81.
- ทักษิณาร์ ไกรราช และคณะ. (2561). การดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาในสังคมไทยสมัยใหม่ผ่านมิติปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 6(2), 819-830.
- ปณณธร เขียวชัยพุกษ์ และคณะ. (2564). กลยุทธ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 8(5), 378-392.
- พระครูธีรธรรมพิมล (ทิม ทองจันทา) และศรดา สมพอง. (2562). การปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 6(10), 6054-6070.
- พระครูวิจิตรธรรมมาตร (เรียน ติสสวัสดิ์) และคณะ. (2562). การสังเคราะห์แนวคิดภุมิในพระไตรปิฎกที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาราชบัณฑิต, 6(4), 427-438.
- พระครูอดุลสามัคยาธร (แสงจันทร์ เจริญคง) และคณะ. (2563). บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในสังคมไทยปัจจุบัน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 7(5), 102-116.
- พิพัฒน์ นนทนาถรณ์. (2554). แนวปฏิบัติด้านจริยธรรมธุรกิจองค์กรในเขตกรุงเทพมหานคร ในรวมบทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ 8 เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญของสากลโลก (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี
- ยัง กุนอก. (2559). การศึกษาหลักศรัทธาตามแนวคิดพระพุทธศาสนาเถรวาทของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 7(1), 68-76.
- สำนักงานเขตคลองสามวา ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม. (2563). ชุมชนในพื้นที่เขตคลองสามวา. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2565 จาก <https://webportal.bangkok.go.th/khlongsamwa/page/sub/188>.
- อาทิตย์ แสงเนวก และคณะ. (2562). กระบวนการทุจริตในวงการพระพุทธศาสนา. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 6(10), 5989-6000.

- Gliem, J. & Gliem, R. (2003). Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales. In 2003 Midwest Research to Practice Conference. 82-88.
- Gray, B. . (1989). Collaborating: Finding Common Ground for Multiparty Problems. San Francisco: Jossey –Bass.
- Huntsman, J. (2018). Credibility. Thailand: HUNTSMAN ICI. .
- Portney, L.G. & Watkins, M.P. (2015). Foundation of clinical research: Applications to practice (3rd ed.). Upper Saddle River: Pearson Education, Inc.

